

Vlaams
Parlement

ingediend op **1357** (2017-2018) – Nr. 1
8 november 2017 (2017-2018)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie inzake het grensoverschrijdend gedrag
in de sport
uitgebracht door Bert Moyaers

over grensoverschrijdend gedrag in de sport

Samenstelling van de Commissie inzake het grensoverschrijdend gedrag in de sport:

Voorzitter: Katrien Schryvers.

Vaste leden:

Koen Daniëls, Marius Meremans, Elke Sleurs, Miranda Van Eetvelde, Peter Wouters, Herman Wynants;

Joris Poschet, Tinne Rombouts, Katrien Schryvers, Orry Van de Wauwer;

Lionel Bajart, Francesco Vanderjeugd;

Bert Moyaers, Freya Van den Bossche;

Imade Annouri.

Plaatsvervangers:

Björn Anseeuw, Danielle Godderis-T'Jonck, Kathleen Krekels, Ludo Van Campenhout, Tine van der Vloet, Paul Van Miert;

Karin Brouwers, Sonja Claes, Cindy Franssen, Vera Jans;

Ann Brusseel, Willem-Frederik Schiltz;

Renaat Landuyt, Joris Vandenbroucke;

Bart Caron.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin.

INHOUD

I.	Toelichting	4
1.	Sensoa	4
2.	Wij spreken voor onszelf	6
3.	1712	7
4.	Steunpunt Algemeen Welzijnswerk	8
II.	Bespreking.....	11
	Gebruikte afkortingen	23
	Bijlagen: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	

Op donderdag 28 september 2017 hield de Commissie inzake het grensoverschrijdend gedrag in de sport de eerste van een reeks hoorzittingen over grensoverschrijdend gedrag in de sport.

De powerpointpresentaties, zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Toelichting

1. Sensoa

Erika Frans, beleidsmedewerker Preventie seksueel grensoverschrijdend gedrag bij Sensoa, stelt haar organisatie voor. Sensoa is een Vlaams expertisecentrum voor seksuele gezondheid. De organisatie is vooral gekend voor de preventie van risico's op het vlak van seksualiteit: hiv maar ook grensoverschrijdend gedrag. De organisatie is evenwel niet actief in de hulpverlening rond dat laatste thema.

Sensoa is een partnerorganisatie van de Vlaamse overheid via een convenant. De organisatie ondersteunt bepaalde thema's via campagnes, vooral met betrekking tot deskundigheidsbevordering.

De spreker selecteert het essentiële cijfermateriaal. Uit het recentste onderzoek waaraan Sensoa heeft meegewerkt, blijkt dat een meisje op vijf en een jongen op tien vóór de leeftijd van achttien jaar slachtoffer wordt van een of andere vorm van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Uit het VOICE-project is gebleken dat dit in de sport oploopt tot 17 percent. Het probleem van grensoverschrijdend seksueel gedrag bestaat dus wel degelijk in de sport. Het gaat van vervelende seksuele opmerkingen en grapjes tot ongewenste aanrakingen, naar ernstiger vormen van grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Er zijn een aantal mogelijke verklaringen waarom dit probleem in de sport groter is dan in andere contexten. Deze verklaringen zijn echter niet gebaseerd op onderzoek. Het gaat om veronderstellingen. Er is een asymmetrie tussen de coach en de sporter. In een situatie waar veel fysiek contact mogelijk is, doet de gelegenheid zich gemakkelijker voor. Sporters zijn vaak voor een langere periode wegens stages van huis weg. Door zijn ambitie doet de jonge sporter soms meer om in de gunst te komen bij de coach. Ten slotte is het bestuur van veel sportorganisaties overwegend mannelijk. Dit blijkt ook in andere contexten een factor die leidt tot meer grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Voor zijn preventiebeleid baseert Sensoa zich op de preventiedriehoek. Op dit ogenblik wordt vooral aandacht besteed aan het reactiebeleid, meer bepaald de opvang van de slachtoffers en de aanpak van de daders. Dat is belangrijk, maar niet voldoende. Het tweede deel van de driehoek verwijst naar de risicofactoren die men eventueel kan beïnvloeden, bijvoorbeeld met regelgeving, controle of een bewijs van goed gedrag en zeden als voorwaarde. Hiervan moet men werk durven maken. Ten slotte moet men ook durven nadenken over kwaliteit. Men moet blijven voorzien in de algemene randvoorwaarden voor kwaliteit, zoals informatie en deskundigheid. Het mag niet gaan over de preventie van alle seksualiteit.

Uit de praktijk blijkt dat het belangrijk is om in te zetten op structurele factoren, onder meer de bespreekbaarheid bij begeleiders. Dat is een belangrijke preventieve factor. Mensen moeten een gevoel van onvrede sneller durven verwoorden, indien mogelijk nog vóór er ernstige feiten gebeurd zijn. De begeleiders moeten zichzelf ook in vraag durven stellen. Een strengere repressie verhoogt de bespreekbaarheid zeker niet. Men moet ook inzetten op deskundig-

heid. De professionals moeten leren om op een betere manier om te gaan met grenzen en integriteit. Men zou wel een aantal dingen verplicht moeten stellen. Met de bottom-upaanpak die tot nog toe gehanteerd werd, wordt er onvoldoende vooruitgang geboekt. Nu schieten organisaties over het algemeen pas in actie als er een incident is. Dat heeft vaak te maken met een cultuur van minimaliseren of demoniseren. Men zou een tussenweg moeten volgen om de juiste toon te vinden. Men moet vooral de nadruk leggen op de verantwoordelijkheid van de context. De verantwoordelijken van de context zouden duidelijk moeten erkennen dat de feiten niet hadden mogen gebeuren en dat ze inspanningen zullen doen om dit in de toekomst te voorkomen. De reden waarom slachtoffers getuigen, is precies dat ze niet willen dat dit anderen overkomt.

Sensoa heeft een aantal tools ontwikkeld om deze problematiek aan te pakken. Belangrijke instrumenten zijn het vlaggensysteem en het raamwerk seksualiteit en beleid. In het kader van de Week van de Lentekriebels werkt Sensoa rond seksuele opvoeding in de scholen. De preventie van seksueel misbruik maakt daar deel van uit. Ook de website seksualiteit.be besteedt aandacht aan dat thema.

Het vlaggensysteem is een denkkader dat mensen uitnodigt om na te denken over de omstandigheden waarin seksueel gedrag oké is. Er zijn zes criteria:

- wederzijdse toestemming;
- vrijwilligheid;
- gelijkwaardigheid tussen de partners;
- passend voor de ontwikkeling;
- passend in zijn context;
- afwezigheid van het risico op een aangetast zelfrespect.

Dat kan men bekijken vanuit verschillende perspectieven. Het is een laagdrempelige methode om met iedereen een debat aan te gaan, ook met niet-professionals.

In 2012 heeft Sensoa raamwerken ontwikkeld. Er werden specifieke raamwerken uitgewerkt voor diverse contexten: de sportsector, het onderwijs, het jeugdwerk, de kinderopvang en alle sectoren van de integrale jeugdhulp. Aan de hand van dit materiaal kan men nadenken over het beleid: kwaliteit, preventie en reactie. Daarbij gaat het om zorg en educatie in het kwaliteitsbeleid, huisregels en accommodatie in het preventiebeleid, en toezicht. Er zijn ook instrumenten uitgewerkt. Er zijn competentieprofielen gemaakt voor de medewerkers, onder meer voor een aanspreekpersoon integriteit, er zijn gedragscodes en een handelingsprotocol. Er is dus zeker al degelijk materiaal.

Sensoa werkt ook campagnes uit, ook ten aanzien van daders: 'per ongeluk te ver gegaan', 'nooit meer rode kaken'. Het zijn niet de slachtoffers die hun gedrag moeten aanpassen, maar de plegers.

Iedereen die twijfels of vragen heeft, kan terecht bij het meldpunt 1712.

De beleidsdomeinoverschrijdende engagementsverklaring voor 2012-2016 impliceerde een engagement om een aantal dingen te realiseren. Op dit ogenblik hoeft men dus niet van nul te vertrekken. In dat kader passen de vier aanbevelingen van Sensoa die gebaseerd zijn op de Conventie van Lanzarote, een Europees verdrag.

Ten eerste moet er aandacht zijn voor werving, training en bewustmaking van begeleiders en verantwoordelijken. Bij incidenten zou men de aanspreekpunten integriteit moeten inzetten. Zij zouden de organisaties moeten helpen bij het uitwerken van een preventiebeleid en bij het voeren van een goed reactiebeleid.

Dat zal worden uitgewerkt voor de sportfederaties en van daaruit moeten doorstromen naar de lokale clubs. Die denkoefening is ook bezig in andere sectoren, bijvoorbeeld in het onderwijs. Ook in de opleiding van bachelors en masters en in de Vlaamse Trainersschool zou men aandacht moeten hebben voor de preventie van grensoverschrijdend seksueel gedrag. Bij de werving van de begeleiders moet er een zekere screening gebeuren. De begeleiders moeten tussendoor ook geëvalueerd worden.

Ten tweede moet men de bestaande preventieve maatregelen versterken en aanvullen. Men moet de opleidingen rond het raamwerk en het vlaggensysteem blijven aanbieden. Misschien moeten bepaalde elementen nog gebruiksvriendelijker en meer interactief worden. Aanvullend moet men ook richtlijnen tot handelen opstellen, zoals in Nederland al het geval is. Zo kan men een aantal misverstanden uitsluiten. Deze richtlijnen kunnen namelijk heel verschillend zijn van de ene sector tot de andere. Het is ook belangrijk om proactief een aantal preventieve checks in te bouwen. Men mag zeker niet wachten met het uitbouwen van een beleid tot er een incident is. Daarom is het belangrijk om dit thema geregeld te agenderen. Bij veel organisaties gebeurt dit nog niet. Er is ook nood aan meer juridische ondersteuning bij het sanctiebeleid na incidenten.

Ten derde moet men ook werken aan een cultuuromslag. Daarbij moet men zich richten tot jonge sporters, ouders en media. De media hebben het vooral over het slachtoffer en over de dader. In feite komt het erop aan om de feiten te bagatelliseren noch te demoniseren, maar om ze op een volwassen manier te bespreken. Men moet ook meer inzetten op de voorbeeldfunctie van sportclubs en besturen. Men moet breken met de machocultuur binnen de sportwereld.

De vierde aanbeveling is het verhogen van de weerbaarheid. De incidenten zijn niet de schuld van de kinderen en jongeren, maar zij moeten wel weten welk gedrag oké is. Ze moeten hun gevoelens kunnen uiten, grenzen kunnen stellen en weten tot wie ze zich kunnen richten bij een incident. De leerkracht lichamelijke opvoeding kan een brugfunctie vervullen, onder meer door educatie te geven rond integriteit. In Nederland is dat nu al het geval.

2. Wij spreken voor onszelf

Woordvoerder *Liesbeth Kennes* legt uit dat 'Wij spreken voor onszelf' een website is waarop mensen hun verhaal kunnen delen op een zelf gekozen manier. Voor de meesten is het de eerste keer dat ze erkenning krijgen. De samenleving heeft namelijk de neiging om deze feiten te bagatelliseren, zoals nu ook gebeurt met de getuigenis van Griet Op de Beeck. Zelf werkt Liesbeth Kennes als beleidsmedewerker rond seksueel grensoverschrijdend gedrag bij het CAW in Leuven. Haar activiteit behelst preventie en sensibilisering, lezingen en mediawerking.

Blijkbaar was men er zich niet van bewust dat er ook grensoverschrijdend seksueel gedrag is in de sport. Grensoverschrijdend seksueel gedrag bestaat echter overal. Het is net de ontkennende reactie die maakt dat er niets tegen gedaan wordt. Het gaat om een taboe.

Hoe kan men kinderen daar weerbaar tegen maken? Er is geen mirakeloplossing. Het zal dus niet volstaan om de kandidaat-coaches een bewijs van goed gedrag en zeden te vragen. Het merendeel van de plegers heeft geen veroordeling opgelopen. Gemiddeld durven minderjarige slachtoffers ook pas na zes jaar iemand aanspreken over hun ervaringen. Deze maatregel kan wel een deel zijn van een groter geheel.

De spreker stelt het bottom-upbeleid in vraag. Aan de subsidiëring van de federaties zou men de voorwaarde kunnen koppelen dat er een beleid moet zijn

met betrekking tot grensoverschrijdend seksueel gedrag. Als burger, als professional en als voormalig slachtoffer van kindermisbruik kan Liesbeth Kennes er niet bij dat dit nog altijd niet het geval is. Seksueel geweld haalt bij een volwassene heel het wereldbeeld onderuit. Bij een kind wordt het wereldbeeld op die manier gevormd. De zelfmoordcijfers van mensen die misbruik hebben meegemaakt, spreken voor zich.

De verantwoordelijken van de federaties beseffen onvoldoende de impact van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Tegelijk gaan ze ervan uit dat een federatie niet zoveel kan doen en dat dit een opdracht is voor de werkvloer. Liesbeth Kennes benadrukt dat de federaties, samen met de Vlaamse overheid, een cultuur kunnen scheppen die ervoor zorgt dat mensen met slechte bedoelingen sportclubs links laten liggen. Het thema integriteit moet op een vanzelfsprekende manier in de hele sportcultuur aanwezig zijn. Het volstaat dus niet om richtlijnen op papier te zetten. Het is belangrijk om de bestaande tools te implementeren. Het vlaggensysteem is bijvoorbeeld een goede tool, maar de meeste sportclubs of scholen werken er niet aan mee.

De juiste cultuur begint al bij het eerste gesprek met een kandidaat-coach. Daarbij moet men laten blijken dat de club veel belang hecht aan de integriteit van de clubleden. Het volstaat dus niet om een papier te laten ondertekenen. Men moet een klimaat creëren waarin een potentiële misbruikpleger de boodschap krijgt dat hij in de club niet welkom is.

Aan kinderen moet men uitleggen dat ze het recht hebben om hun eigen grenzen te bepalen. Dit alles is niet de taak van alleen een integriteitpersoon maar van iedereen die bij de sport betrokken is. De sociale psychologie spreekt over het bystandereffect. Wie hiërarchisch ondergeschikt is aan de pleger, kan moeilijk reageren. Wie op eenzelfde of een hoger niveau zit, kan gemakkelijker een signaal geven.

Bij misbruik moet men op ieders verantwoordelijkheid een beroep doen. Het is geen interpersoonlijke zaak tussen een slachtoffer en een pleger. Hiervoor geen verantwoordelijkheid opnemen is schuldig verzuim. Het gaat om strafbare feiten. Niet-reageren heeft vaak te maken met aangeleerde hulpeloosheid. Veel hulpverleners maken hun vermoedens niet bespreekbaar uit angst om de persoon in kwestie te stigmatiseren of om een verdrongen herinnering te installeren. Men wacht vaak op een duidelijk signaal, maar dat zal er zelden komen. Het komt er dus op aan om een aanvoelen te bespreken met andere mensen in de context.

Liesbeth Kennes leest ten slotte een persoonlijk gedicht voor, dat op haar verzoek niet in het commissieverslag wordt opgenomen.

3. 1712

Liesbet Smeyers is als staflid van het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling gedetacheerd naar de 1712-lijn. Ze legt uit dat elke burger met vragen over geweld, misbruik en kindermishandeling bij het nummer 1712 terecht kan. De ploeg van 1712 is van 9 tot 17 uur bereikbaar via telefoon. Buiten de klassieke openingsuren doen de mensen vooral een beroep op mail. Om de drempel van de dienstverlening zo laag mogelijk te houden is het telefoneren gratis en is de oproep ook niet zichtbaar op de telefoonrekening. Men mag ook anoniem bellen. De lijn wordt bemand door mensen met expertise, wat niet bij alle hulplijnen het geval is.

De dynamiek van seksueel misbruik is overal dezelfde, waar het misbruik zich ook afspeelt.

Sommige mensen die bij de 1712-lijn terechtkomen, verwoorden voor het eerst wat ze meegemaakt hebben. Voor anderen is er al een therapeutisch proces lopende. In dat geval heeft de 1712-lijn vooral een maatschappelijke functie.

De aanmeldingsvraag bij 1712 is vaak heel vaag en aarzelend geformuleerd. De bellers vragen zich af of hun ervaringen wel passen in het thema. Het lijkt erop dat buitenstaanders het mandaat moeten geven opdat ze slachtoffer zouden mogen zijn. Ze willen ook controle krijgen op de impact van het bellen: voor zichzelf, voor hun context en voor andere betrokkenen.

Bij seksueel misbruik in de sport gaat het vaak niet om eenmalig misbruik. Het stilzwijgen is dan een gemeenschappelijk punt. Deze mensen weten het van elkaar, maar ze praten er niet over, ook niet na zoveel jaren.

Verwarrende emoties vormen de rode draad. De logica zegt dat men dergelijke gebeurtenissen toch wel bespreekt. Deze mensen hebben dat niet gekund. Ze hebben leren leven met de verwarring, die hen heeft doen zwijgen.

Kinderen bellen niet naar 1712. Het zijn volwassenen die bellen, om te spreken over hun kindertijd. Pas na een trigger durven ze ermee naar buiten komen.

Soms zijn die verwarrende emoties gekoppeld aan de sport. De relatie met de trainer of de coach is altijd heel specifiek en hecht. Hoe beter een coach zijn pupil kent, ook mentaal, hoe beter hij in staat zal zijn om grenzen te verleggen. Dat is net wat men in de competitiesport probeert te doen. Zo komt men op een heel dunne lijn terecht. Slachtoffers zijn soms geneigd om te denken dat het erbij hoort om op een volgend niveau te geraken. Bovendien wordt de coach ook geadoreerd door de omgeving. Hij wordt gezien als de persoon die de sporter zover gekregen heeft.

1712 moet deze gebeurtenissen herkennen en erkennen. Het moet ook aan trauma-educatie doen. Door aan te geven wat mogelijk is, geeft men controle aan de slachtoffers. Vaak zetten mensen slechts kleine stapjes tegelijk. Eén gesprek kan dus nooit voldoende zijn. Soms duurt het jaren voor iemand de moed vindt om aangifte te doen. De diensten die na 1712 komen, moeten dus voldoende ruimte hebben om dat traject af te leggen. Dat is echter niet altijd het geval.

1712 heeft nood aan een permanente update van kennis, om de best practices te kennen. Het is ook belangrijk om de vaardigheden te trainen.

Men kan bij de 1712-lijn terecht voor een telefonisch contact. Een face-to-facegesprek is niet mogelijk. 1712 moet dus ook doorverwijzen naar de gepaste diensten. Het is dan ook belangrijk om een correcte verwachting te creëren. De campagnes mogen niet de indruk wekken dat 1712 het probleem van begin tot eind zal aanpakken. 1712 moet dus goed op de hoogte zijn van de verdere hulpverlening, om correct te kunnen doorverwijzen. Daarbij mag het niet in hokjes denken. De verschillende dynamieken in het verhaal van de betrokken persoon moeten in het verdere proces aan bod kunnen komen. Men moet vasthouden en aanklampen, iets waarin veel hulpverleners niet zo goed zijn. De meeste bellers geven namelijk aan dat hun vertrouwen volledig gebroken is. Er moet ook voldoende capaciteit zijn binnen de instanties waarnaar men doorverwijst.

4. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

Helen Blow, stafmedewerker van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, legt uit dat haar organisatie tot nog toe de opdracht had om het sociaal werk te

ondersteunen. Binnenkort zal het SAW echter opgenomen worden in het Steunpunt Mens en Samenleving, dat vrijwilligers moet ondersteunen die rechtstreeks in contact komen met de kwetsbaarste cliënten.

Het SAW werkt al tien jaar rond familiaal geweld. Het heeft een integrale kijk op geweld in gezinnen. Daarbij probeert het steunpunt af te stappen van de gebruikelijke polariserende visie. Het steunpunt ondersteunt dus zowel slachtoffer- als plegerhulp. Een van de medewerkers van het SAW was betrokken bij de commissie rond historisch misbruik. Daar ging het om geweld binnen gezagsrelaties. Het steunpunt helpt 1712 met zijn communicatie, website en praktijkontwikkeling. Het is ook betrokken bij het initiatief 'Donderdag date-dag', dat onder meer preventief rond gezonde relaties werkt. In opdracht van de Vlaamse overheid werkt het SAW ook aan een nieuw kennisplein rond integriteit, gericht op jongeren. Het werkt nauw samen met de vzw Zijn.

Zelf is Helen Blow lid van de stuurgroep VOICE, die onder meer werkt rond seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport.

Ze vermeldt enkele recente producten van het SAW. Onlangs heeft het steunpunt het Handboek familiaal geweld uitgewerkt, een losbladig boek, uitgegeven bij Politeia. Het kan ook inspiratie bieden als het gaat over seksueel geweld in de sport. Alle vormen van geweld en misbruik hebben namelijk een aantal kenmerken gemeen. Die informatie is terug te vinden op kennisplein.be.

Het steunpunt heeft voorts met 'knooppunt online' een project uitgewerkt rond mediawijsheid. De ervaring en kennis over zowel geweld als onlinehulpverlening zullen samenkomen in het nieuwe kennisplein integriteit dat de Vlaamse overheid op het einde van 2017 zal lanceren.

Het steunpunt is ook sterk betrokken bij 1712 zelf.

De vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bevinden zich op een continuüm dat loopt van verbaal gedrag en toongedrag tot echt geweld. Het ene is niet per definitie ernstiger dan het andere. De ernst van de zaak hangt grotendeels af van de beleving van het slachtoffer, van de mate waarin zijn grenzen zijn overschreden. Die beleving bepaalt ook het effect op langere termijn.

Soms is de impact gigantisch. Sommige slachtoffers bouwen gewoon hun leven uit, zij het met de nodige moeilijkheden, maar storten volledig in als het misbruik van hun coach tientallen jaren later aan bod komt in de media.

Elk seksueel gedrag zonder toestemming is ernstig en is een schending van de integriteit. Ook seksueel getinte opmerkingen die beperkt blijven tot louter verbale uitingen kunnen leiden tot trauma's en hebben bijvoorbeeld bij een atlete een levenslange eetstoornis teweeggebracht.

De cijfers variëren afhankelijk van de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd. Men kan alleen zeggen dat geweld frequent voorkomt, maar ook dat mensen er vaak over zwijgen en geen aangifte doen.

Een andere constante is dat het vaak gaat over bekenden. Zo wordt het moeilijker om erover te spreken. Dat is niet alleen in België het geval. Daarom is het positief dat VOICE een Europees project is, dat uitwisseling en vergelijking mogelijk maakt.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag heeft belangrijke gevolgen. Mensen voelen zich belemmerd in hun bewegingsvrijheid. Ook hun sociale relaties lijden eronder.

Mensen voelen zich eenzaam, hun vertrouwen is geschaad en hun relatievorming gaat moeilijk. Er zijn ook langdurige psychische klachten, angststoornissen, concentratiestoornissen en functioneringsproblemen. Daarnaast zijn er nog psychosomatische klachten en seksuele problemen.

De belangrijkste boodschap is dat het belangrijk is om erover te praten en dat men zich niet hoeft te schamen. Dat is alleen mogelijk binnen een cultuur die de mensen daarvoor de taal en de ruimte geeft en waarin mensen daarvoor het nodige respect en de nodige warmte ondervinden.

Inzake seksueel grensoverschrijdend gedrag zijn er veel gelijkenissen tussen de sport en andere contexten. Een parallel met familiaal geweld is dat coaches vaak familie- of huisvrienden zijn. Er zijn ook parallellen met eegerelateerd geweld. Niet alleen de sporter, maar het hele gezin strijdt voor de eer. Het aspect gezagsrelaties is dan weer een parallel met het misbruik in de Kerk. Er is veel geweld tussen sporters onderling. Dat is een raakpunt met ander geweld tussen jongeren. Soms zijn er zelfs gelijkenissen met trafficking en mensenhandel. Atleten worden soms echt verplaatst. Ook dat kan een aanknopingspunt bieden voor vervolging.

De sportcontext bevat echter ook specifieke elementen. In de sport is er veel fysiek contact tussen de spelers onderling en tussen de spelers en de coaches. Er is een lichaamscultuur en een machocultuur. Er is een strikte hiërarchie, zeker in de gevechtssporten, waar de coach vaak gezien wordt als een vader, een leider of een god. Vaak is de druk om te presteren groot en is er een grote onderlinge competitiviteit. Sommige ouders vertonen dan weer geen enkele interesse voor de sportieve activiteiten van hun kind. Ze zien het als een vorm van kinderopvang, en voor hen volstaat dan het adagium dat sport gezond zou zijn. Andere ouders gaan daarentegen zozeer op in de sportprestaties van hun kind dat hun eigen identiteit daarvan gaat afhangen. Beide uitersten vormen een risico.

Wat is er nodig? Ten eerste een algemene cultuurverandering. Men moet meer kunnen praten over positieve en normale seksualiteit. Dan wordt het ook mogelijk om te zeggen wat niet fijn is en om te vertellen wat men heeft meegemaakt.

Alle kinderen hebben recht op een warme, betrokken opvoeding. De prestatiedruk moet verminderen, niet alleen voor de atleten. De ouders moeten de tijd hebben om bij hun kinderen te zijn.

Coaches zouden niet voor hun job hoeven te vrezen als ze een match verliezen.

Er is nood aan gezondere waarden en normen, aan meer besef dat seks zonder toestemming niet mag. Die boodschap moet men overall geven, op alle leeftijden. Genderstereotypen en de patriarchale cultuur moeten doorbroken worden. In sommige clubs heerst nog een cultuur van mannen onder elkaar, waarbij de vrouwen het loslopend wild zijn. Tegelijk moet men ook meer oog hebben voor mannelijke slachtoffers en vrouwelijke plegers.

Helen Blow sluit zich ten slotte aan bij de aanbevelingen van Erika Frans.

Jill Michiels, projectcoördinator bij vzw Zijn, zal enigszins afwijken van het thema sport. Ze zal het hebben over geweld onder studenten in het hoger onderwijs. Hier gaat het over peer-to-peer seksueel geweld, niet over machtsverhoudingen. Binnen dit project komt wel aan bod hoe men jongeren kan leren om hierover op een goede manier met elkaar te praten.

De staatssecretaris voor Gelijke Kansen, aanvankelijk Elke Sleurs en daarna Zuhail Demir, heeft een project gelanceerd dat gericht is op studenten tussen 18 en 25 jaar, dus meerderjarigen. Uit een grootschalig onderzoek in Nederland bleek dat jongeren van die leeftijd vier keer zoveel risico lopen om slachtoffer te worden van seksueel geweld. Eerstejaarsstudenten zijn extra kwetsbaar. Ze komen namelijk terecht in een nieuwe omgeving, gaan nieuwe relaties aan, en experimenteren wel eens met drank en/of drugs. Studenten hebben vaak een beperkte kennis van seksueel geweld en van de gevolgen daarvan. Het is niet altijd even duidelijk of er onderlinge toestemming was. Praten over seks is nog altijd taboe, laat staan over seksueel geweld. Over dat seksuele geweld bestaan dan ook nog heel wat mythes.

De vzw Zijn heeft een oproep gelanceerd naar alle studenten tussen 18 en 25 jaar om zelf een campagne te ontwikkelen, met als centraal thema instemming. Daarbij ging ze ervan uit dat de campagne meer gedragen zou zijn als ze aansloot bij de leefwereld van studenten. Sommige studenten zijn daar vrijwillig op ingegaan. Anderen kregen daartoe de opdracht binnen een of ander opleidingsonderdeel. Er werden 45 campagnevoorstellen ingediend. In het project is ook een heel netwerk van partners betrokken, zowel in het begeleidingscomité als in de jury.

Het onderzoek kwam tot de bevinding dat jongeren het brede spectrum van seksueel gedrag vaak herleiden tot penetratieseks. Het begrip 'consent' wordt gelijkgesteld met het principe 'neen is neen'. In feite gaat consent echter over de aanwezigheid van een ja, en niet zozeer over de afwezigheid van een neen. Soms is een slachtoffer niet in staat om een neen uit te spreken.

Ongewenste seksuele aanrakingen en seksuele intimidatie blijken een wijdverspreid probleem te zijn in het studentikoze uitgangleven, het openbaar vervoer, de sociale media en de vertrouwde omgeving.

Bystanders willen soms wel reageren, maar weten niet hoe. Daarom reageren ze uiteindelijk niet. De studenten besteden ook aandacht aan de 'rape culture' in de media. Vele boodschappen in de media werken namelijk seksueel grensoverschrijdend gedrag in de hand. Men gaat ervan uit dat vrouwen 'hard to get' spelen. Jongeren gaan ervan uit dat het wel zal lukken als men maar lang genoeg aandringt. Consent vragen wordt daarbij gezien als niet-sexy.

Er is ook de 'male gaze theory'. De meeste films worden nog steeds gemaakt door mannelijke producenten. Het merendeel van de hoofdpersonages zijn nog altijd mannen, die de rol kunnen spelen van redder van de machteloze vrouw. De films zijn voornamelijk gericht op een mannelijk publiek.

De marktonderzoeken hebben bij de deelnemende studenten geleid tot spontane getuigenissen over seksueel grensoverschrijdend gedrag, waarvan Jill Michiels een aantal voorbeelden in haar presentatie heeft vermeld.

II. Bespreking

Joris Poschet stelt dat deze commissie een goed preventiebeleid mogelijk moet maken.

Uit de uiteenzetting van Liesbeth Kennes onthoudt het commissielid dat de minderjarige slachtoffers pas na zes jaar aangifte doen. Dat is een van de uitdagingen waarop deze commissie een antwoord moet zoeken.

Hij kan akkoord gaan met de opmerking dat de subsidiëring afhankelijk gemaakt moet worden van het uitwerken van een goed beleid rond seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen federaties en clubs.

Liesbet Smeyers heeft gezegd dat de grenzen voor seksueel grensoverschrijdend gedrag misschien waziger worden omdat het er in de sport op aankomt om constant grenzen te verleggen. Dat is een bijzondere uitdaging.

Helen Blow heeft opgemerkt dat groepen die over het algemeen met discriminatie geconfronteerd worden, ook op dit vlak kwetsbaarder zijn: personen met een migratieachtergrond, LGBT's en personen met een handicap. In dat opzicht gaf de VOICE-conferentie van eerder deze maand een goede aftrap van de werkzaamheden van deze commissie.

Erika Frans zegt dat er al een aantal tools zijn uitgewerkt voor de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs, het jeugdwerk en de welzijnssector. Evolueren die sectoren op een andere manier dan de sportsector?

Met welke initiatieven richt Sensoa zich op de daders? Is dat uniek in Europa? Of kan men zich nog laten inspireren door best practices in het buitenland?

Erika Frans benadrukte ook dat deze problematiek geregeld geagendeerd moet worden. Vraagt ze parlementaire aandacht of ziet ze dat ruimer? Hoe kan men dat realiseren?

Imade Annouri begrijpt uit de uiteenzetting van Erika Frans dat de cijfers over grensoverschrijdend seksueel gedrag in de sport hoger liggen dan de algemene cijfers, zeker voor misbruik van jongens. De spreker heeft daarvoor een aantal mogelijke verklaringen gegeven. Bestaat daarover dan onvoldoende onderzoek of valt zo iets niet te onderzoeken?

Een van de plausibele verklaringen is de genderratio in de besturen van sportclubs. Zijn er uitzonderingen, met een evenwichtiger vertegenwoordiging? Heeft die dan ook invloed? Hoe kan men daarin verandering brengen?

Het onderzoek van de studenten maakte melding van de invloed van de popcultuur. In dat verband blijkt de laatste *Star Wars*, met een vrouw als hoofdpersonage, een groot effect te hebben op de psyche van veel jonge meisjes. Eenzelfde opmerking geldt voor de laatste *Wonder Woman*. Het is schrijnend dat men daar in 2017 nog met verwondering moet naar kijken. Zijn er suggesties om op dat vlak stappen vooruit te zetten in de sportclubs?

Volgens Erika Frans moet men werk maken van bespreekbaarheid bij begeleiders. Het is vooral de bedoeling om begeleiders vooraf hierop aan te spreken.

De verschillende sprekers hechten veel belang aan de rol van bystanders. *Imade Annouri* staat erachter dat subsidies van federaties gelinkt worden aan concrete voorwaarden op het vlak van preventie.

Erika Frans vraagt aandacht voor dit thema in diverse opleidingen. In hoeverre is dit nu al opgenomen in de curricula van de leraren- en de sportopleidingen?

Is een aanspreekpunt noodzakelijk en haalbaar op clubniveau? Het is sowieso al moeilijk om vrijwilligers te vinden voor een sportclub.

Het vlaggensysteem is goed maar blijft in de meeste scholen en clubs onbekend. *Imade Annouri* heeft geen weet van clubs waar men met dergelijke vragen bij een of andere vertrouwenspersoon terecht kan. Men zegt dat er een culturom-

slag nodig is, en dat die alleen mogelijk is als men er een prioriteit van maakt. Wordt er al werk gemaakt van meer weerbaarheid van kinderen op school?

Liesbeth Kennes heeft gezegd dat slechts een op de tien vrouwen klacht durft in te dienen. Wie toch met zijn verhaal naar buiten komt, vraagt zich af of het wel erg genoeg is. De slachtoffers hebben dus de neiging om de gebeurtenissen te minimaliseren. Er is geen mirakeloplossing, maar verschillende kleine elementen kunnen samen zorgen voor een sterk net. Hoe kan men een cultuur scheppen waardoor mensen met slechte bedoelingen sportclubs links laten liggen? Kan de campagne tegen racisme bij elke grote voetbalwedstrijd inspirerend werken?

Tot nog toe zat Imade Annouri in het klassieke denkpatroon dat vooral aandacht heeft voor daders en slachtoffers. De opmerkingen over de rol van bystanders waren nieuw voor hem. Op de studiedag was er wel een getuigenis van een bystander. Hij verklaarde dat hij niet goed kon plaatsen wat hij meemaakte. De pleger, een turncoach, verklaarde dat hij controleerde of de jonge turnster al in de puberteit was, want die zou een lastig effect kunnen hebben op haar sportieve ontwikkeling.

Van Liesbet Smeyers wil het commissielid vernemen of er een verschil is tussen de telefonische oproepen bij 1712 en de vragen via mail. De bellers zijn steeds volwassenen. Ze reageren pas vele jaren na de feiten. Uit de getuigenis van Griet Op de Beeck blijkt zelfs dat slachtoffers soms pas na jaren, door een bepaalde trigger, tot het besef komen wat er gebeurd is. Hoe kan men ervoor zorgen dat mensen sneller over een dergelijke gebeurtenis praten? Kunnen mensen gemakkelijk doorverwezen worden naar instanties die hen kunnen helpen? Is er voldoende aanbod? Over welke pijnpunten moet men nadenken?

Helen Blow had het ook over plegershulp. In hoeverre zetten plegers stappen naar hulp? Welke getuigenissen leggen zij af?

Dezelfde spreker stelde dat de ernst van de feiten afhangt van de beleving van het slachtoffer. Dat maakt de cijfers over seksueel grensoverschrijdend gedrag aannemelijker.

Heeft Helen Blow weet van sporttakken met meer vrouwen in het bestuur?

Films hebben inderdaad een groot effect. Rape culture is een groot probleem op campussen in de Verenigde Staten. Wel merkt Imade Annouri op dat studenten zelf interessante projecten kunnen opzetten om daaraan te verhelpen.

Lionel Bajart gaat ervan uit dat de commissie aan het eind van de rit een maatregelenpakket wil voorstellen aan minister Muyters om grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. Helemaal uitbannen zal niet mogelijk zijn. Men kan er wel een prioriteit van maken. Dingen die daartoe kunnen bijdragen, zijn een cultuuromslag, meer weerbaarheid, de voorbeeldrol van de besturen van sportclubs, taboes doorbreken, de brugfunctie van de leerkracht lichamelijke opvoeding, het vlaggensysteem en de 'bystander intervention'.

Men zou de federaties, die met belastinggeld gesubsidieerd worden, kunnen verplichten om de tools, die eveneens met belastinggeld zijn ontworpen, ook echt te gebruiken. Dat hoeft niet te leiden tot een toename van de administratieve lasten. Lionel Bajart vindt het belangrijk dat deze commissie een hechte ploeg vormt om op dit vlak vooruitgang te boeken.

Hij heeft een aantal vragen aan alle sprekers. Hoe wordt de functie van aanspreekpunt integriteit het best ingevuld? Gaat het om iemand waarmee men

veelvuldig contact heeft binnen de club, of kan het iemand zijn waarmee men slechts sporadisch contact heeft?

Zijn er momenteel niet te veel – relatief onbekende – organisaties waar een slachtoffer terecht kan? Dat kan drempelverhogend werken.

Volgens criminologe Tine Vertommen komt misbruik vaker voor bij sportclubs met een mannelijk bestuur. Geldt die regel ook in andere maatschappelijke geledingen?

Welke basiskwalificaties moeten de vertrouwenspersonen van clubs en federaties hebben om degelijke hulp te kunnen verlenen aan de slachtoffers?

Peter Wouters vraagt zich af op welk niveau men de preventie best kan organiseren: federatie of club. Voor een jongere is de federatie heel veraf. Voor hem of haar is het gemakkelijker om iemand in de eigen club te vertrouwen.

Het idee om de pleger aan te spreken vindt Peter Wouters intrigerend.

Het schokt hem dat slachtoffers er zo lang over doen om met hun verhaal naar buiten te komen.

De link met de koppeling aan de subsidievoorwaarden is echter niet zo duidelijk.

Peter Wouters is jarenlang betrokken geweest bij sportclubs. In dat verband slaat hij *mea culpa*. Misschien heeft hij als omstaander sommige dingen niet gezien of willen zien. De vrees om een medemens vals te beschuldigen maakt echter dat omstaanders vaak een afwachtende houding aannemen.

1712 is wellicht onvoldoende bekend. Weinig sportfederaties maken daar melding van. Hoe kan men zorgen voor een grotere bekendheid? Kan men een voorbeeld nemen aan de systematische vermelding van het nummer 1813 wanneer zelfdoding ter sprake komt in een programma?

De spreker vindt het schrijnend dat nogal wat mensen zelfs niet in staat zijn om te praten als ze weten dat ook anderen slachtoffer zijn. Kunnen bepaalde elementen contact met lotgenoten gemakkelijker maken?

Hoe valt de coördinatie tussen de – vele – hulporganisaties te verbeteren?

Helen Blow vermeldde terloops dat sport gezond "zou zijn". Sport is echter zonder meer gezond. Er is wel een verschil tussen de recreatieve sport en de topsport. Misschien ligt het grootste risico in de tussengroep, de wannabe sporter.

Peter Wouters beseft dat deze commissie zich vooral toespitst op grensoverschrijdend gedrag in de sport. Toch vond hij de getuigenis van Jill Michiels een verrijking voor het debat. Deze commissie mag geen oogkleppen dragen, want dan bewijst ze geen dienst aan mensen die seksueel grensoverschrijdend gedrag in een andere context meemaken.

Op basis van het betoog van Erika Frans vraagt *Bert Moyaers* zich af of het vlaggensysteem wel voldoende gebruikt wordt. Enkele maanden geleden stelden vertegenwoordigers van ICES dat ze er geen goed zicht op hadden.

Zijn de affichecampagnes ten aanzien van de kinderen taboedoorbrekend inzake seksualiteit, onder meer in de sport? Topvoetballer Dries Mertens heeft enkele

maanden geleden alvast een mooi gebaar gesteld om het taboe rond homoseksuele voetballers te doorbreken.

Heeft men veel reactie gekregen op de campagnes ten aanzien van daders? Welk soort campagne heeft het grootste preventieve effect? Hebben sommige daders al hulp gevraagd?

Uit het betoog van Liesbeth Kennes begrijpt het commissielid dat het onvoldoende duidelijk is waar een slachtoffer terecht kan. Misschien is er nood aan een enkel meldpunt, dat op de websites van alle sportfederaties staat. Dit kan gekoppeld worden aan de subsidieregeling van de federaties.

Moet de overheid geen grotere rol spelen bij de bewustmaking van de bystanders?

Volgens Liesbet Smeyers is de 1712-lijn telefonisch bereikbaar van 9 tot 17 uur, net wanneer de jongeren op school zitten. Zou een uitbreiding nuttig kunnen zijn? Bij de jeugdhulp telefoon Awel lijkt het telefonische contact alvast laagdrempeliger dan de mail.

Bij de melders zijn er twee grote groepen. Sommigen praten voor het eerst over het voorval. Anderen zitten al in een therapeutisch traject. Wat is het aandeel van beide groepen? Melders komen vaak niet meteen terecht waar ze zouden willen zijn. Dan is een doorverwijzing noodzakelijk. Hebben de mensen die zich tot 1712 wenden, vooraf doorgaans een lange zoektocht afgelegd?

Grensoverschrijdend gedrag komt in de topsport frequenter voor. In de recreatieve sport zal het percentage slachtoffers lager liggen, maar het totale aantal gevallen wellicht hoger.

Welke ervaring heeft Sensoa met vrijwilligers in de sport? Wat kan men doen om grensoverschrijdend seksueel gedrag te voorkomen?

Freya Van den Bossche verwacht dat ook mensen die niet rechtstreeks betrokken zijn, kunnen bijdragen aan de beoogde cultuurverandering. Hoe kan men dat bewerkstelligen?

Herman Wynants merkt op dat minister Philippe Muyters heeft aangekondigd dat hij met iedere sportfederatie een samenwerkingsovereenkomst zal afsluiten waarin grensoverschrijdend gedrag een thema wordt. De subsidies zullen daarvan afhankelijk worden. Dit zal worden opgevolgd door Sport Vlaanderen.

Katrien Schryvers weet dat het nummer 1712 al enkele jaren functioneert. Uit het aantal meldingen blijkt dat het binnen bepaalde fora goed bekend is. Vanuit de sportsector zijn er echter weinig meldingen. Is het meldpunt daar nog onvoldoende bekend of heeft dit te maken met de specificiteit van de sector? Doordat in topsport grenzen worden verlegd, merkt de sporter misschien minder snel op dat iemand over zijn grens heengaait, aldus Tine Vertommen tijdens het VOICE-erkenningsmoment van 5 september 2017.

Hoe kan men het meldpunt beter bekend maken in de sportsector? Op het einde van de vorige regeerperiode werd in het Vlaams Parlement een resolutie goedgekeurd naar aanleiding van het expertpanel historisch misbruik. Daarin werd de aanbeveling geformuleerd om het nummer 1712 vaker te vermelden in de media, naar analogie met het nummer 1813 (*Parl.St.* VI.Parl. 2013-14 nr. 2475/3).

In de vorige regeerperiode heeft de kamercommissie rond misbruik onder meer de aanbeveling geformuleerd om een attest van goed gedrag en zeden verplicht te maken. Ook dit werd opgenomen in de resolutie van het Vlaams Parlement. Daarbij geldt wel de bedenking dat zoiets een vals gevoel van zekerheid kan geven. Het attest kan immers niet garanderen dat er geen strafrechtelijk onderzoek loopt of dat er geen feiten gebeurd zijn. Bovendien vrezen sommigen dat deze voorwaarde het moeilijker zal maken om vrijwilligers te vinden. Een dergelijk attest is dus geen wondermiddel, maar een element in het geheel. In deze hoorzitting en op het erkenningsmoment hoort Katrien Schryvers toch een oproep om dat attest als verplichte voorwaarde in te voeren. Hoe kan men dat doen zonder drempels te verhogen en zonder een vals gevoel van veiligheid te creëren?

Erika Frans herhaalt dat men tot nog toe vooral aandacht heeft besteed aan de opvang van slachtoffers. De preventie van seksueel geweld is wereldwijd een lacune. Op dat vlak heeft Vlaanderen pionierswerk verricht. De tools die hier werden ontwikkeld – het vlaggensysteem en het raamwerk – vinden ingang in het buitenland. Er zijn wel nog kinderziektes. Deze tools worden gebruikt in de sportsector, maar niet overal. Men zou ze nog toegankelijker en gebruiksvriendelijker kunnen maken. De vormingen van ICES, die uitbesteed zijn aan Dynamo, een organisatie met opgeleide trainers, gebeuren op vraag van een sportorganisatie. Dit impliceert een inleiding in het denkkader. Men leert anders kijken naar seksueel gedrag. Dat helpt om te oordelen en te reageren. Wat de sportclub daar verder mee doet, is echter niet zo duidelijk.

De spreker weet niet of de tools in de andere jeugdsectoren beter geïntegreerd zijn dan in de sportsector. Sensoa heeft niet de opdracht om te waken over de implementatie van de tools. Minister Jo Vandeurzen heeft de verschillende sectoren van de zorg de verplichting opgelegd om een procedure uit te werken rond seksueel grensoverschrijdend gedrag. In die periode heeft Sensoa veel aanvragen gekregen tot coaching en vorming. Door een dergelijke verplichting komen de organisaties dus wel in actie. In samenwerking met andere expertorganisaties wil men deze tools nu ook inzetten voor een algemeen integriteitsbeleid, dus ook tegen agressie en pesten en voor diversiteit. Dat zou een positieve zaak zijn.

Het vlaggensysteem is gelanceerd in 2010. Sindsdien is de taal van dat systeem op punt aan het raken. Dat is nuttig voor de communicatie. Er is echter nog een hele weg te gaan. Binnen de sportsector heeft ICES de implementatie op zich genomen. Een beknoptere versie van het raamwerk werd uitgewerkt. Erika Frans vindt het een goed idee om te onderzoeken wat de clubs weerhoudt om met dat materiaal aan de slag te gaan. Op basis van de resultaten van dat onderzoek kan men gericht ondersteunen.

Het is de bedoeling om de aanspreekpunten integriteit eerst in te voeren op het niveau van de federaties. Het zou gaan om een persoon met bepaalde welomschreven competenties. Sensoa zal voor de federaties een bijkomende opleiding uitwerken, die gericht is op vaardigheden. Er zal ook een syllabus komen. De opleiding zal op maat van en in samenwerking met de sportsector uitgewerkt worden. Dit zal wellicht in 2018 worden ingevoerd, na een voorafgaande test.

Een preventiebeleid werkt echter niet als er geen laagdrempelig punt is waar bijvoorbeeld kinderen terechtkunnen. Eigenlijk zou op het niveau van de sportclub iemand het gezicht van integriteit moeten zijn. Dat moet bekend zijn bij kinderen, jongeren en ouders.

Op de vraag of zoiets realistisch is, pleit Erika Frans tegen een al te pragmatische opstelling. Een club moet veilig zijn voor kinderen. Dat betekent dat men hieraan de nodige aandacht moet besteden, ook lokaal. Het impliceert ook ondersteuning en controle, ook op de vertrouwenspersoon zelf. Men moet altijd denken vanuit de kwetsbare gebruiker.

Het zou goed zijn als er onderzoek zou gebeuren naar specifieke risicofactoren in de sport. Voor de invloed van de genderratio verwijst Erika Frans naar een Nederlands onderzoek over seksisme en seksueel misbruik bij politiepersoneel. Dat onderzoek heeft een link kunnen leggen met de genderratio. Daarom is er in Nederland een gerichte aanwerving gebeurd van vrouwelijke politieagenten, ook in de hogere echelons. Dat is een vorm van preventie. De spreker weet echter niet of men die bevindingen kan veralgemenen naar andere contexten.

De jaarlijkse Dag van het Slachtoffer kan een goede aanleiding zijn om het thema grensoverschrijdend gedrag te agenderen. Het blijft ook belangrijk om het nummer 1712 beter bekend te maken.

Het betrekken van de bystanders is ingegeven door het preventiebeleid rond pesten. Blijkbaar bereikt men onvoldoende resultaat als men alleen pesters en slachtoffers aanspreekt. De zwijgende meerderheid bepaalt soms of het misbruik stopt of doorgaat. Het verschil met pesten is dat veel misbruik in de verborgenheid blijft. Als het slachtoffer blijft zwijgen, kan men weinig doen. Het aanspreken van de bystanders schept een beloftevoller kader dan het aanspreken van de plegers.

De campagne 'Per ongeluk te ver gegaan' is eigenlijk gebaseerd op onderzoeksresultaten uit de Verenigde Staten. Daar heeft men het in een onderzoek bij studenten aangedurfd om de vraag te stellen: "In welke mate bent u zelf al over de grens gegaan van iemand anders?". Tegen de verwachtingen in zei 45 percent van de respondenten dat ze op seksueel vlak al eens over de grens waren gegaan. Het taboe is dus niet zo groot als gedacht.

Sommige mensen zitten inderdaad met twijfels over het eigen gedrag. 'Stop it now', de lijn voor plegers, heeft op zes maanden tijd 127 oproepen gekregen. De ene helft was afkomstig van familie en bystanders, maar de andere helft van mensen die vragen hebben over zichzelf. Als men deze mensen wil uitnodigen om hulp te zoeken, blijft het belangrijk om deze piste te blijven bewandelen.

De spreker vreest dat scholen onvoldoende aandacht hebben voor weerbaarheid. Vele scholen maken wel werk van seksuele en relationele vorming maar beperken die vaak tot klassieke thema's als condoomgebruik en anticonceptie. Het respect voor grenzen komt weinig aan bod. Op dit moment loopt er een parlementaire discussie rond de eindtermen, maar het ziet er niet naar uit dat er een eindterm zal worden opgenomen rond seksueel grensoverschrijdend gedrag, zoals Sensoa vraagt. De eindtermen zijn namelijk niet zo gedetailleerd. Hoe dan ook wordt zeker niet gecontroleerd of men de eindtermen ook bereikt heeft. Het gaat om een inspanningsverbintenis en niet om een resultaatsverbintenis. Veel hangt af van het initiatief van de scholen. Sensoa blijft wel programma's maken die een gemotiveerde leerkracht kan aanwenden. Het toekennen van een brugfunctie aan de leerkrachten lichamelijke opvoeding zou een goede gelegenheid zijn om dit thema aan te pakken in het onderwijs.

Of de campagnes rond de aanrakingen taboes helpen doorbreken, kan Erika Frans niet zeggen. In de Week van de Lentekriebels staat er altijd een ander thema centraal. Sensoa weet alleen of het materiaal gedownload wordt, of de affiches in de scholen hangen en of men er iets mee doet. Het effect op de leerlingen is moeilijk te meten. Sensoa probeert wel om het thema op de agenda

te zetten en daarbij de toon te bewaken. In het verleden kwam de last van de preventie te vaak op de schouders van de slachtoffers terecht. Een slachtoffer kan echter niet verantwoordelijk worden gesteld voor het misbruik dat hij of zij heeft meegemaakt. Men moet hiervan een gemeenschappelijke zaak maken, een verantwoordelijkheid voor iedereen.

Een cultuuromslag vergt doorgaans veel tijd. Voor het holebithema is dat wel snel gegaan. Misschien was de tijd er rijp voor. De spreker hoopt op een gelijkaardige evolutie rond seksueel misbruik en machismo. Men moet een volwassen taal vinden om daarover te spreken. Men moet af van zowel bagatelliseren als demoniseren. We weten dat dergelijke feiten gebeuren en dat ze ernstige gevolgen kunnen hebben. In de toekomst is dat echter te voorkomen. Deze toon probeert Sensoa in al zijn communicatie te voeren. Zo wordt de kans groter dat mensen erkennen dat ze een probleem hebben en hulp zoeken.

Liesbeth Kennes beaamt dat het zinvol zou zijn om de bestaande initiatieven te bundelen. Op dit ogenblik proberen alle initiatieven integraal te werken en ontstaat overlapping. Voormalig federaal staatssecretaris Elke Sleurs nam in dat verband het initiatief voor de website seksueelgeweld.be. In die context hoort ook de 1712-lijn thuis, die tot nog toe onvoldoende bekend is. Huisartsen hebben soms vermoedens van partnergeweld, kindermishandeling of kindermisbruik, maar weten niet dat ze dit vermoeden kunnen bespreken bij 1712. 'Stop it now' zou ook een plaats kunnen hebben op die site. Deze actie zou zich niet alleen mogen richten tot mensen met pedofiele gevoelens. Ze zou uitgebreid moeten worden naar mensen die daarover een vermoeden willen uitspreken. Ook de chatbox voor kinderen, nupraatikerover.be, kan bij die website betrokken worden. Dit is een laagdrempelig initiatief, dat wordt bemand door mensen van de vertrouwenscentra.

De spreker wijst op de 'Master of Arts in Sports, Ethics and Integrity', een Erasmus+-opleiding die in januari 2018 van start gaat. Deze opleiding pakt dezelfde thema's aan als ICES, maar op Europese schaal. De KU Leuven is erbij betrokken, met toponderzoekers als Jan Tolleneer en Andreas De Block. Zij zouden deze commissie goed kunnen adviseren.

Het is een goed idee om een aanspreekpunt integriteit te realiseren. Daarover bestaat ook onderzoek in het buitenland. Het bewaken van de integriteit is echter niet de verantwoordelijkheid van een specifiek persoon, maar van iedereen. Liesbeth Kennes twijfelt of het aanspreekpunt integriteit in de sportclub ook letterlijk moet worden aangesproken. Dit zou in de eerste plaats de persoon moeten zijn die dingen samenbrengt en die het mandaat krijgt om voor de organisatie het beleid uit te tekenen. Als een slachtoffer het misbruik bespreekt, dan is dat vaak met een persoon van buiten de context. Een kind dat mishandeld wordt, vertelt dat zelden aan een familielid. Iemand die geconfronteerd wordt met misbruik in de sport, spreekt misschien met iemand van nupraatikerover. Het is vooral belangrijk dat het gaat over een persoon die passend kan reageren. Heel deze redenering geldt ook voor het onderwijs.

Het realiseren van een cultuuromslag is niet zo eenvoudig. Er is geen vastomlijnd pakket aan initiatieven die succes kunnen garanderen. Ook de pers speelt op dat vlak een rol. Ze werkt aan een journalistieke code rond geweld. Ook het nummer 1712 zou in bepaalde omstandigheden steeds vermeld moeten worden.

Liesbeth Kennes verwijst ook naar de campagne 'Start by believing' in de Verenigde Staten. Wie geen politieagent, rechter of journalist is, moet in de eerste plaats luisteren naar het slachtoffer. Men hoeft niet zelf op onderzoek uit te trekken of de vermoedelijke pleger te interpellieren. Als iemand het gevoel heeft dat een ander over zijn grens gegaan is, dan is dat ook zo. Het blijft echter

belangrijk dat er geen onschuldigen de gevangenis ingaan op basis van laster. Een strafrechter mag dus pas een veroordeling uitspreken als er voldoende bewijs is. Toch moet de rest van de samenleving zijn verantwoordelijkheid nemen. Men hoeft niet te wachten om te handelen tot er een veroordeling is. Een sportclub kan dus iemand weren zonder een veroordeling af te wachten.

Grensoverschrijdend seksueel gedrag komt in de sport niet vaker voor dan elders. Uit buitenlandse cijfers blijkt dat er in het onderwijs veel meer seksueel grensoverschrijdend gedrag is dan in de sport. De oprichting van deze commissie heeft te maken met het doctoraat van Tine Vertommen over grensoverschrijdend gedrag in de sport. In deze context betekent preventie niet noodzakelijk dat men met kinderen praat over seks, wel dat men praat over het stellen van grenzen. Zelfs leerkrachten weten soms niet hoe ze moeten reageren, bijvoorbeeld als een kleuter van vier de rokjes van de meisjes naar beneden trekt. Eigenlijk moet men reageren zoals bij andere vormen van grensoverschrijdend gedrag zoals pesten. Men moet het kind apart nemen en zeggen dat zoiets niet mag. Net zoals in andere zaken leert een kind regels kennen door op hun grenzen te botsen.

De samenleving werkt seksueel grensoverschrijdend gedrag soms in de hand, bijvoorbeeld door de mythe dat vrouwen overtuigd moeten worden om seks te hebben. Mede daardoor blijven jongeren soms aandringen.

Er is een grote angst om mensen valselijk te beschuldigen. Men heeft meer schrik van het kleine aantal mensen dat een valse aangifte doet of een valse herinnering heeft, dan van het effectieve misbruik dat zovelen treft. Men is bang om een gezin kapot te maken. Een gezin wordt echter vaker kapot gemaakt door geweld. Volwassenen doen slechts in 7 percent van de gevallen aangifte. We kunnen met reden veronderstellen dat dat percentage nog lager ligt bij minderjarigen.

Het beschuldigen moet men inderdaad overlaten aan het gerecht, wat nog niet wil zeggen dat de andere betrokkenen niets hoeven te doen. Een mogelijke goede reactie is zeggen dat men zich niet goed voelt bij een bepaalde vorm van gedrag. Zelfs professionals zijn daar nog onvoldoende in getraind. Men kan geen beleid voeren rond seksueel misbruik zonder ook het taboe op seksualiteit aan te pakken. De woorden die men niet geleerd heeft, kan men niet uitspreken. Als een kind van twee jaar al het gevoel krijgt dat het over bepaalde zones van het lichaam niet mag spreken, hoeft het geen verbazing te wekken dat het zich later evenmin durft uitlaten over misbruik.

Seksualiteit is slechts één relatieaspect. Daarom moet de relationele opvoeding een grotere plaats krijgen in de opvoeding en in het onderwijs. Dat moet een continu thema zijn. Het kan niet beperkt blijven tot de relatiedag, die sommige scholen organiseren. Zo kan het taboe rond seksualiteit misschien doorbroken worden.

Liesbeth Smeyers antwoordt dat de stuurgroep 1712 onderzoekt welke oproepen buiten de werkuren binnenkomen. Op basis daarvan zal men beslissen of de huidige telefonische bereikbaarheid al dan niet uitgebreid moet worden. Een uitbreiding kost natuurlijk geld. Mail wordt wel vaak verstuurd buiten die uren. Daarom is de hoop gerechtvaardigd dat het aanbod in grote lijnen voldoet aan de noden. De beperkte telefonische beschikbaarheid wordt in de gesprekken ook zelden aangevoerd als een probleem.

Er is wellicht een inhoudelijk verschil tussen mails en telefoontjes. Ook de drempel is anders. De 1712-lijn is geen specifieke organisatie. Men kan er onder meer terecht voor meldingen van seksueel misbruik in therapeutische relaties of over historisch misbruik. Men kan er ook terecht voor een melding van seksueel

grensoverschrijdend gedrag in de sport. Er zijn echter slechts weinig meldingen uit de sportsector.

1712 is zeker bereid om mensen te verwijzen naar een eventueel nieuw initiatief. Belangrijk blijft dat er bij de eerste aanmelding geen handelingsverlegenheid is. Dat is bij sommige hulpverleners nog altijd het geval. Er zijn weinig specifieke organisaties waarnaar men jongeren kan doorverwijzen, behalve misschien een chatbox als nupraatikerover. Een jongere praat met iemand die hij of zij vertrouwt. Een doorverwijzing wordt vaak ervaren als een afwijzing. Daarom is het belangrijk om iedereen weerbaar te maken, ook leerkrachten. Het benoemen van lichaamsdelen als een penis is een eerste stap om over seksueel gedrag te durven praten.

Het mailadres verschilt naargelang de provincie. Op de naam van de provincie volgt @1712.be. Men kan er ook een formulier invullen.

Er zijn veel instanties waar slachtoffers hulp kunnen zoeken na grensoverschrijdend gedrag: een therapeut, een CAW, gelijk welk centrum in de hulpverlening. Mensen die bij 1712 terechtkomen, geloven vaak dat ze elders niet terechtkunnen. Het kan gaan over een persoon die aangifte wil doen over grensoverschrijdend gedrag van een jeugdtrainer, zonder dat de pleger te weten komt wie de aangifte heeft gedaan. Dat wil hij vooral doen voor de kinderen die nu met die trainer te maken krijgen. Een dergelijk probleem kan niet binnen een enkele sessie opgelost worden. Daarvoor is een heel traject nodig. Liesbeth Smeyers vindt het belangrijk om dergelijke mensen opnieuw te contacteren. Hulpverleners zijn soms bang om te intrusief te zijn of om bepaalde feiten te suggereren.

Is de 1712-lijn voldoende bekend? Huisartsen zijn niet verondersteld om zelf met 1712 te bellen, maar doen het toch en verwijzen ook patiënten door. Toch zijn niet alle huisdokters ermee vertrouwd. Sommige mensen willen daar niet van weten of vinden het een overbodige luxe. Ze zijn van oordeel dat andere diensten hiervoor moeten instaan.

1712 wil een leemte invullen voor iedereen die niet weet waar hij terecht kan.

Helen Blow kan begrijpen dat sommige mensen denken dat de cijfers over grensoverschrijdend seksueel gedrag overroepen zijn. Men vraagt zich namelijk af waarom men dan zelf niemand kent in die situatie. Ze had destijds een gelijkaardige ervaring rond partnergeweld. Wie hoort dat bij één op de zeven koppels partnergeweld voorvalt, twijfelt daaraan omdat hij denkt zelf niemand in een dergelijke situatie te kennen. Het duurt echter een hele tijd voordat men de patronen van partnergeweld leert herkennen. Precies daarom is bekendmaking zo belangrijk. Bij grensoverschrijdend seksueel gedrag is dat nog meer het geval door het taboe op seksualiteit.

De spreker heeft de secretaris-generaal van de Raad voor Journalistiek al herhaaldelijk gevraagd waarom de media het nummer 1712 niet telkens kunnen vermelden als het gaat over een gezinsdrama of over partnergeweld. Waarom 'Stop it now' niet vermelden bij berichtgeving over een pedofiliezaak? Helen Blow heeft moeten vaststellen dat de Raad voor Journalistiek dit niet wil. Voor 1813 heeft de raad een uitzondering gemaakt omdat wetenschappelijk is aangetoond dat zelfmoord copycatgedrag aanwakkert. De raad wil dat echter niet uitbreiden naar andere nummers omdat hij vreest dat er dan geen eind aan komt.

Jill Michiels denkt dat de evolutie van Star Wars misschien de cultuuromslag sinds de jaren zeventig kan illustreren. In een film uit die periode komt een scène voor waarin Han Solo over de schreef gaat bij prinses Leia. Een cultuuromslag vergt een multidisciplinaire aanpak. Men moet van jongs af aan beginnen.

Over de genderratio in leidende posities merkt de spreker op dat het geslacht wellicht niet het belangrijkste kenmerk is, maar wel de genderattitudes, de manier waarop men mannelijkheid en vrouwelijkheid invult. Zowel mannen als vrouwen zijn op de een of andere manier het slachtoffer van al te strikte genderstereotypen. Anderzijds dragen ook zowel mannen als vrouwen bij tot de bestendinging ervan. Dat is een belangrijk item als het gaat over cultuuromslag.

Liesbet Smeyers vindt een bewijs van goed gedrag en zeden een noodzakelijke voorwaarde, ook voor vrijwilligers. Mensen met een verleden van misbruik willen graag als vrijwilliger met kinderen werken. Een dergelijk bewijs is trouwens heel eenvoudig aan te vragen. Vertrouwenspersonen in de jeugdhulp en leerkrachten moeten al een dergelijk bewijs kunnen voorleggen. Het volstaat niet om alle mensen met slechte bedoelingen te weren, maar het is wel een eerste vereiste.

Iemand die zich laat afschrikken door de voorwaarde van een bewijs van goed gedrag en zeden, zou niet welkom mogen zijn in een club, stelt *Liesbeth Kennes*.

Peter Wouters stelt vast dat de sprekers pleiten om reeds bij jonge kinderen de dingen bij hun naam te noemen. Vroeger lag dat cultureel moeilijk. Zelfs nu blijft het moeilijk om die dingen aan te brengen, in diverse culturen. Daarom vindt hij het belangrijk dat het onderwijs een taak opneemt op het vlak van seksuele en relationele opvoeding.

Lionel Bajart vindt dat men elke kans moet aangrijpen om te voorkomen dat mensen met slechte bedoelingen aan de slag gaan in de sportsector. Wie aan de slag gaat in het onderwijs, moet nu al een bewijs van goed gedrag en zeden voorleggen. Waarom zou dat niet kunnen in andere sectoren? Dat is een minimumvereiste.

Imade Annouri heeft heel wat tips gehoord waarmee de commissie aan de slag kan. De sprekers hebben onder meer gewezen op leemtes in het onderzoek.

Het commissielid kan geen begrip opbrengen voor de houding van de Raad voor Journalistiek. Blijkbaar zal men moeten bewijzen dat het zinvol is om de 1712-lijn te vermelden.

Het probleem is blijkbaar niet dat kinderen niet willen spreken over misbruik, maar wel dat niemand ernaar vraagt. Mensen weten namelijk niet hoe ze over seksualiteit moeten praten. Die opmerking geldt niet alleen voor de oudere generatie. Sommige mensen doen er stoer over, anderen durven er helemaal niet over spreken. Slechts een klein percentage kan ongecomplexiseerd over seksualiteit praten. Dat wordt een belangrijk onderdeel van de noodzakelijke cultuuromslag.

Katrien Schryvers heeft weet van een systeem van zelfregulering in de journalistiek. De reactie van de secretaris-generaal blijft echter bevreemdend. Deze vraag werd namelijk uitdrukkelijk gesteld in een resolutie die in de vorige regeerperiode werd goedgekeurd.

De spreker vermoedt dat de bedenkingen bij een eventuele verplichting tot voorlegging van een bewijs van goed gedrag en zeden te maken hebben met het grote 'dark number'. Doordat velen geen aangifte doen, is er niet genoeg bewustzijn over de omgang van het probleem en doet men niet al het nodige om alle potentiële daders uit clubs te bannen.

Helen Blow vindt het vooral belangrijk dat er openlijk en in een sfeer van respect gepraat kan worden over geweldthema's. Het respect voor de ander en voor zijn

grenzen, het luisteren naar de ander en de zelfbeheersing moeten basiswaarden zijn, ook in een conservatief gezin.

Erika Frans vindt dat de seksuele opvoeding meer plaats moet inruimen voor het thema grensoverschrijdend seksueel gedrag. Daarbij moet men de twee kanten bekijken. Jongeren moeten niet alleen kunnen voorkomen dat iemand over hun grens gaat, ze moeten ook beseffen wanneer ze zelf bij iemand over de grens gaan. Het volstaat niet dat een leerkracht uitleg geeft. Men moet vooral de jongeren zelf over hun ervaringen laten spreken, zeker in de huidige wereld met zijn nieuwe media. Zo leren jongeren niet alleen om die dingen te verwoorden, maar ook hoe andere jongeren daarmee omgaan. Diverse secundaire scholen gaan hiermee aan de slag, maar dat zal nooit verplicht worden in het onderwijs. In het basisonderwijs is er hiervoor weinig aandacht. De kritieke leeftijd ligt nochtans tussen acht en dertien jaar.

Erika Frans adviseert de commissie dat spreken over grenzen en over seksueel gedrag een belangrijk element moet zijn in haar aanbevelingen.

Liesbeth Kennes gaat ervan uit dat een volwassene die een kind misbruikt, goed genoeg weet dat hij iets fout doet.

Voor een slachtoffer vergt het veel moed om zijn verhaal te vertellen. Men moet echter ook leren zien wanneer men zelf over de grenzen van een ander gaat.

Katrien SCHRYVERS,
voorzitter

Bert MOYAERS
verslaggever

Gebruikte afkortingen

CAW	centrum algemeen welzijnswerk
hiv	human immunodeficiency virus
ICES	Internationaal Centrum Ethiek in de Sport vzw
LGBT	lesbian, gay, bisexual, transgender
SAW	Steunpunt Algemeen Welzijnswerk
VOICE	Voices for truth and dignity
vzw	vereniging zonder winstoogmerk